

KAI KURIE ATSTOVAVIMO CIVILINIAME PROCESSE KLAUSIMAI NAUJAJAME CIVILINIO PROCESO KODEKSE

Lektorė Inga Žalėnienė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas izaleniene@yahoo.com

Pateikta 2003 m. gegužės 7 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 16 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros vedėjas
dr. Virgilijus Valančius ir šios katedros docentas dr. Stasys Vėlyvis*

Pagrindinės sąvokos: atstovavimas, advokatas, civilinė atsakomybė, civilinio proceso teisė, atsakomybė

Keywords: representation, advocate, civil liability, civil procedure law, responsibility, professional activity

S a n t r a u k a

Atstovavimo instituto civiliniame procese naujovės tiesiogiai susijusios su naujojo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – naujasis CPK) priėmimu. Naujojo CPK rengėjai rėmėsi socialiojo civilinio proceso modeliu, būdingu daugeliui Europos valstybių, labiausiai atsispindinčiu Austrijos civilinio proceso teisėje.

Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti, autorės nuomone, svarbiausius atstovavimo civiliniame procese naujai reglamentuojamus klausimus analizuojant naujojo CPK nuostatas.

Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į tai, kad naujajame CPK pateikiamas baigtinis sąrašas asmenų, galinčių būti atstovais pagal pavedimą, ir įvertinamos su tuo susijusios advokatų ir teisininkų, dirbančių teisinių paslaugų įmonėse, diskusijos. Nagrinėjamas naujas kuratoriaus, kaip atstovo pagal įstatymą, institutas, privalomas advokato dalyvavimas kai kurių kategorijų bylose, aptariamas atstovavimo išlaidų priskyrimas išlaidoms, susijusioms su bylos nagrinėjimu, atskleidžiami pasikeitimai procesinių dokumentų įteikimo institute ir kitos naujovės.

Atstovavimas teisme – savarankiškas civilinio proceso institutas, kurio tikslas yra užtikrinti tinkamą byloje dalyvaujančių asmenų subjektyvinių teisių ir įstatymo saugomų interesų apsaugą bei gynybą. Civilinės bylos vedimas teisme daugeliui mūsų visuomenės narių yra labai sudėtinga užduotis. Asmeniui, neturinčiam teisinio išsilavinimo, išties sunku dėl atitinkamų žinių stygiaus tinkamai įgyvendinti savo teises ir pareigas teismo proceso metu. Taip pat nereti atvejai, kai asmenys savo interesų negali ginti dėl to, kad yra pripažinti neveiksniais, ribotai veiksniais arba yra nepilnamečiai. Gyvenime susiklosčiusios objektyvios aplinkybės dažnai užkerta kelią asmeniškai dalyvauti procese, pavyzdžiui, gyvenamoji ir darbo vieta yra kitame mieste nei bylą nagrinėjantis teismas, ilgalaikė komandiruotė, įkalinimas, sunki liga ir pan. Juridinių asmenų interesų gynimas be atstovo apskritai neįsivaizduojamas. Atsižvelgiant į šias aplinkybes dažnai kyla būtinybė pavesti tam tikrus procesinius veiksmus atlikti kitiems asmenims, t. y. susiduriama su atstovavimu.

Tačiau asmenų teisių ir įstatymo saugomų interesų apsauga ir gynyba nėra vienintelis atstovavimo tikslas. Atstovai, įgyvendindami kooperacijos civiliniame procese principą, taip pat padeda teismui priimti teisingą ir pagrįstą sprendimą byloje.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje nurodoma, kad kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per protingą laiką lygybės ir viešumo sąlygomis išnagrinėtų pagal įstatymą sudarytas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Neabejotina, kad įgyvendinant šį principą svarbiausias vaidmuo tenka teismui, tačiau atstovas taip pat yra svarbus šio principo įgyvendinimo garantas. Tinkamų įrodymų pateikimas, profesionalus reikalavimų ir atsikirtimų pagrindimas, teisės aktų išmanymas ir tinkamas jų taikymas įrodinėjant tam tikras aplinkybes, oratoriniai sugebėjimai, gebėjimas atsiriboti nuo emocijų, sukeliama proceso – tai tik keletas aplinkybių, grindžiančių atstovavimo civiliniame procese reikalingumą. V. Nekrošius savo monografijoje pabrėžė, kad nuo atstovo turimų teisinių žinių, jo teisinės kvalifikacijos priklauso ne tik proceso sėkmė, bet ir galimybė tinkamai įgyvendinti civiliniam procesui keliamus tikslus, įskaitant ir koncentruotumo principą [13, p. 80].

Atstovai civiliniame procese dažniausiai priskiriami byloje dalyvaujantiems asmenims. Teisės literatūroje vyrauja dvi skirtingos nuomonės dėl atstovų priskyrimo byloje dalyvaujantiems asmenims. Vieni autoriai mano, kad atstovai negali būti laikomi byloje dalyvaujančiais asmenimis, nes jie neturi materialinio teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi. Kiti autoriai teigia, kad būtent atstovai turi būti priskirti prie byloje dalyvaujančių asmenų, nes jie neviršydamai savo įgaliojimų stengiasi pasiekti tam tikrą teigiamą teisinį rezultatą byloje savo atstovaujamojo naudai. Tai reiškia, kad atstovas yra suinteresuotas, nors jo suinteresuotumas bylos baigtimi yra ne materialinis teisinis, o procesinis teisinis, nes jis atstovauja ne savo, o atstovaujamojo interesams [15, p. 113]. Šią nuomonę palaikė ir mūsų įstatymų leidėjas, naujajame CPK priskyres atstovus byloje dalyvaujantiems asmenims, taip pat aiškiai nurodęs, kad byloje dalyvaujantys asmenys yra tie, kurie turi teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi.

Naujojo CPK rengimo grupė Aiškinamajame rašte „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projekto“ nurodė, kad naujojo CPK pagrindiniai tikslai yra iš esmės naujai reglamentuoti pažeistų materialinių subjektinių teisių gynimo procedūrą, pritaikyti ją naujoms rinkos sąlygoms. Naujajame CPK siekiama užtikrinti proceso operatyvumo principo įgyvendinimą, teismo nešališkumo ir jo aktyvumo galių pusiausvyrą, sudaryti kuo palankesnes sąlygas priimti materialia prasme teisingą sprendimą. Įgyvendinant minėtus tikslus didelę reikšmę turi atstovavimo institute numatytos naujovės.

1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (toliau – 1964 m. CPK) numatyta, kad atstovu teisme gali būti kiekvienas asmuo, pateikęs įgaliotojo valią patvirtinančius dokumentus (advokatas, advokato padėjėjas, teisinių paslaugų įmonių darbuotojai, kiti teisininkai, taip pat asmenys, visiškai nesusiję su teisininko profesija). Naujasis CPK susiaurino asmenų, galinčių būti atstovais pagal pavedimą, sąrašą. Naujojo CPK 56 straipsnyje sakoma, kad atstovauti teisme pagal pavedimą galės tik advokatai ir advokatų padėjėjai. Tiesa, daroma išimtis asmenims, turintiems aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, kai jie atstovauja savo artimiems giminaičiams arba sutuoktiniui (sugyventiniui), kai atstovauja vienas iš bendrininkų kitų bendrininkų pavedimu, taip pat kai profesinės sąjungos atstovauja savo nariams darbo teisinių santykių bylose. Kiti asmenys galės būti atstovai pagal pavedimą tik kartu su advokatais arba advokatų padėjėjais. Pagal naujojo CPK 55 straipsnį juridiniams asmenims atstovauti galės tik juridinio asmens darbuotojai (apeliacinėje ir kasacinėje instancijose – turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą), advokatai arba advokatų padėjėjai. Įsigaliojus šioms naujojo CPK nuostatoms teisinių paslaugų įmonių teisininkai ir kiti asmenys, prieš tai galėję būti atstovais pagal pavedimą, neteks šios teisės. Tokia šių normų redakcija sukėlė teisininkų nepasitenkinimą. Jie kaltino įstatymų leidėją dirbtiniu advokatūros monopolio kūrimu, plėtimu ir jų teisių pažeidimu. Seimui buvo pateiktas net atskiras Teisininko privačios profesinės veiklos įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas). Įstatymo projektu siekta panaikinti Lietuvos advokatūros instituciją ją pakeičiant privataus teisininko institutu ir nustatant, kad privačia teisine veikla gali verstis tik teisinių paslaugų įmonę įsteigę teisininkai. Minėtas projektas buvo svarstytas Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių bei Teisės ir teisėtvarkos komitetuose. Buvo nutarta, kad teisinės formos požiūriu projektas turėtų būti tobulinamas, o turinio požiūriu neturėtų būti Seime svarstomas, kol Seimas nenu-

sprendė keisti šalies teisinės reformos metmenų [10, p. 9]. Taigi naujojo CPK nuostata, suteikianti teisę tik advokatams būti atstovais pagal pavedimą, atsirado ne spontaniškai. Jau 1998 m. Teisinės sistemos reformos metmenų redakcijoje nurodoma, kad teisinės pagalbos kokybei ir efektyvumui teisme užtikrinti sudaromos sąlygos bei skatinama įgyvendinti nuostatą, pagal kurią fiziniams asmenims teismuose atstovautų advokatai. Asmenims, turintiems Teisingumo ministerijos išduotą licenciją, sudaromos lengvatinės sąlygos tapti advokatais [8].

Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą svarbus yra Europos Sąjungos valstybių narių pavyzdys. Reformuojant įstatymus Lietuvos įstatymų leidėjas visų pirma turi atkreipti dėmesį į tai, kaip atitinkami klausimai reglamentuojami kitose Europos valstybėse. Prancūzijoje advokatams patikėta didžioji dalis visos visuomenei teikiamos teisinės pagalbos. Su nedidelėmis išimtimis dabar Prancūzijoje tik advokato statusą turintys asmenys turi teisę raštu arba žodžiu konsultuoti klientus teisės klausimais, atstovauti jiems teismuose ir teikti kitą teisinę pagalbą. Panašiai kaip Prancūzijoje, Norvegijos įstatymuose numatyta, kad advokatai turi išimtinę teisę teikti teisinę pagalbą ir atstovauti klientų interesams teismuose. Austrijoje tik advokatui suteikta teisė atstovauti savo klientui teismo institucijose. Teisininkai, dirbantys įmonėse pagal darbo sutartį, nėra laikomi nepriklausomais teisinių paslaugų teikėjais ir vadinami juristais. Jie negali atstovauti savo darbdaviams teismo institucijose. Šią funkciją atlieka advokatai. Italijoje tik advokatai turi teisę atstovauti klientams teismuose. Šios taisyklės išimtis numatyta tik procesuose, vykstančiuose Italijos mokesčių komisijoje. Šiose institucijose atstovavimo teisė suteikta ir kitų profesijų atstovams [14, p. 16–17]. Atsižvelgiant į minėtus Europos valstybių pavyzdžius pabrėžtina, kad daugelyje šalių advokatams suteikta išimtinė teisė atstovauti klientų interesams teismuose.

Kodėl Lietuvos įstatymų leidėjas advokatus pasirinko asmenų interesams ginti teismo institucijose? Visų pirma norint tapti advokatu nepakanka baigti atitinkamą aukštąją mokyklą ir turėti teisės magistro, bakalauro arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį. Asmuo, siekiantis advokato statuso, turi įrodyti savo profesinės kvalifikacijos vykdyti įstatyme nurodytas funkcijas pakankamumą – laikyti specialų kvalifikacinį egzaminą, kurį sudaro klausimai iš visų pagrindinių teisės šakų. Asmens žinias patikrina teisingumo ministro patvirtinta advokato kvalifikacinių egzaminų komisija. Antra, advokatai privalo drausti savo civilinę atsakomybę. Advokatūros įstatymo 20 straipsnyje nurodyta, kad verstis advokato praktika gali tik savo civilinę atsakomybę apdraudęs advokatas. Minimali draudimo suma yra 50 000 litų. Taigi žmogus, naudodamasis advokato pagalba, gali būti tikras, kad neteisėtais advokato veiksmais jam padaryta žala bus tinkamai atlyginta. Trečia, neprikaištingos reputacijos reikalavimas užkerta kelią patekti į advokatūrą abejotinos reputacijos, anksčiau įstatymui nusižengusiems asmenims, pavyzdžiui, teistiems už sunkų nusikaltimą, atleistiems iš teisėjų, notarų, advokatų, prokurorų arba teisėsaugos institucijų už profesinės veiklos pažeidimus, atleistiems iš valstybės tarnybos už tarnybinį nusižengimą ir pan. Ketvirta, reikalavimas, susijęs su iliustracijos įstatymų įgyvendinimu: Advokatūros įstatymo 7 straipsnyje teigiama, kad fizinis asmuo pripažįstamas advokatu, jeigu nebuvo SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) kadrinis darbuotojas ir todėl jam nėra taikomi įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ numatyti apribojimai. Pagal šį įstatymą tokiems asmenims draudžiama eiti įvairias viešąsias ir kai kurias privačias pareigas dešimt metų nuo įstatymo įsigaliojimo, t. y. nuo 1999 m. sausio 1 d. Penkta, advokatams už jų veiklą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus gali būti taikoma drausminė atsakomybė. Taigi atsižvelgiant į išvardytus kriterijus įstatymo leidėjo pozicija dėl išimtinės teisės suteikimo advokatams atstovauti klientų interesams teismuose atrodo pagrįsta.

Naujojo CPK 39 straipsnyje numatyta, kad šaliai, neturinčiai civilinio procesinio veiknumo ir atstovo pagal įstatymą arba neturinčiai jai atstovaujančio organo, arba kurios gyvenamoji ir darbo vieta nežinoma, priešingos šalies, siekiančios atlikti skubius procesinius veiksmus, prašymu teismas gali paskirti kuratorių, kuris konkrečioje byloje veikia kaip atstovas pagal įstatymą. Kuratorystės institutas į naująjį CPK buvo įtrauktas Austrijos civilinio proceso kodekso pavyzdžiu, siekiant užtikrinti proceso operatyvumą. Kuratoriaus įgaliojimai pasibaigia išnykus aplinkybėms, kurių pagrindu jis buvo paskirtas, arba paskyrus šalies at-

stovą pagal įstatymą. Taigi kuratorius yra laikina figūra civiliniame procese. Tačiau nėra iki galo aiškus kuratoriaus įgaliojimų tęstinumo klausimas, kai vis dėlto neišnyksta aplinkybės, dėl kurių kuratorius buvo paskirtas, pavyzdžiui, taip ir lieka nežinoma šalies gyvenamoji ar darbo vieta. Be to, įstatymų leidėjas aiškiai nenurodė, ar kuratorius gali atstovauti šaliai višose civilinio proceso stadijose, ar tik kai kuriose stadijose, atliekant konkrečius procesinius veiksmus, pavyzdžiui, įteikiant procesinius dokumentus, vykdymo proceso metu, kai skolininko buvimo vieta nežinoma, tačiau yra skolininko turto. Pagal naująjį CPK kuratoriaus darbo atlyginimo klausimas bus išspręstas Vyriausybei arba jos įgaliotai institucijai patvirtinus kuratoriaus atlyginimo už atstovavimą tvarką ir įkainius. Atstovavimo išlaidas privalės iš anksto, t. y. prieš tai, kai kuratorius pradės vykdyti savo pareigas, apmokėti šalis, kurios iniciatyva kuratorius buvo paskirtas.

Naujasis CPK nurodo, kad kuratoriumi gali būti paskirtas tik fizinis asmuo ir tik jam sutikus, taip pat, kad juo negali būti skiriamas asmuo, turintis teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, jeigu šis suinteresuotumas yra priešingas atstovaujamosios šalies interesams. Tačiau įstatymas nenurodo, kas siūlo kuratoriaus kandidatūrą – ar teismas, ar prašanti paskirti kuratorių šalis, taip pat neaiškūs kuratoriaus kvalifikacijos, atsakomybės už netinkamą pareigų atlikimą klausimai. Kadangi kuratorystės institute daug klausimų liko nereglamentuota, juos būtų tikslinga išspręsti kituose teisės aktuose.

Kitaip nei 1964 m. CPK, naujojo CPK 51 straipsnio trečiojoje dalyje nurodoma, kad šio Kodekso bei Civilinio kodekso nustatytais atvejais asmuo privalo turėti byloje advokatą. Taigi naujajame CPK įtvirtinamas privalomas advokato dalyvavimas kai kurių kategorijų bylose. Būtinasis advokato dalyvavimas numatytas priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo bylose (CK 2.115 str. 3 d.) ir juridinio asmens tyrimo bylose (CK 2.126 str. 3 d.). Ši naujovė tam tikra prasme perkeliama ir į kasacinį procesą. Naujojo CPK 347 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad kasacinį skundą gali surašyti tik advokatas. Išimtis daroma juridiniams asmenims: tokį skundą gali surašyti juridinių asmenų darbuotojai, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, bei fiziniai asmenys, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, kai jie atstovauja savo interesams. Prie kasacinio skundo turi būti pridedami įrodymai, patvirtinantys skundą surašiusio asmens teisinę kvalifikaciją.

Privalomas advokato dalyvavimas užtikrins kvalifikuotą atstovavimą bylų procesuose, kuriuose ypač svarbios profesionalios žinios. Privalomasis advokato dalyvavimas įtvirtintas ir kai kurių Europos valstybių civilinio proceso teisėse. Pavyzdžiui, Vokietijoje savo interesams pati šalis gali atstovauti tik žemiausios grandies teismuose. Aukštesnių grandžių teismuose įtvirtintas privalomas advokato dalyvavimas. Austrijoje pati šalis savo interesams gali atstovauti tik tais atvejais, kai ginčo suma yra nedidelė. Kitais atvejais yra numatytas privalomas advokato dalyvavimas.

Advokato arba advokato padėjėjo ir kito atstovo pagalbai apmokėti išlaidos 1964 m. CPK nėra priskiriamos teismo išlaidoms. Ši įstatymo leidėjo nuostata aiškinama tuo, kad „teismo išlaidos kyla tiesiogiai iš paties civilinio proceso eigos teisinio reglamentavimo ir nepriklauso nuo proceso šalių valios. Tuo tarpu išlaidų advokato pagalbai atsiradimą dažniausiai lemia proceso šalies, kuri samdosi advokatą siekdama geriau apginti savo teises, valia“ [12, p. 3].

Nepaisant šių skirtumų, teismo išlaidos ir išlaidos advokato pagalbai apmokėti yra panašios. Abi šių išlaidų rūšys kyla dėl civilinės bylos nagrinėjimo teisme ir yra neatsiejamai susijusios su nagrinėjama byla. Jų paskirstymas (atlyginimas) proceso subjektams vykdomas pagal analogišką bendrąjį principą – pareiga kompensuoti procesą laimėjusios šalies ir valstybės išlaidas tenka bylą pralaimėjusiai šaliai [12, p. 3].

Atsižvelgęs į minėtus panašumus įstatymų leidėjas naujajame CPK išlaidas advokato ir advokato padėjėjo pagalbai apmokėti priskyrė išlaidoms, susijusioms su bylos nagrinėjimu.

Naujajame CPK *teismo išlaidų sąvoką* pakeitė *bylinėjimosi išlaidų sąvoka*. Pastaroji sąvoka yra platesnė ir bylinėjimosi išlaidoms leidžia priskirti išlaidas advokato arba advokato padėjėjo pagalbai nagrinėjant bylą teisme apmokėti ir išlaidas už kuratoriaus darbą, kurios būtent dėl *teismo išlaidų sąvokos* siaurumo nebūtų galėjusios patekti į šią kategoriją.

Svarbu yra ne tik tai, kad pagal naują CPK šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato arba advokato padėjėjo, dalyvavusio nagrinėjant bylą teisme, pagalbą, bet ir už teisinę pagalbą iki civilinės bylos nagrinėjimo teisme, t. y. už pagalbą rengiant procesinius dokumentus bei teikiant konsultacijas.

1999 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministras patvirtino Apmokėjimo už advokato teikiamą pagalbą rekomendacijas. Tačiau galiojančiame CPK nebuvo jokios nuorodos į minėtas rekomendacijas ir taip buvo įtvirtintas jų grynai rekomendacinis pobūdis. Tuo tarpu naujojo CPK 98 straipsnio antroje dalyje įtvirtintas aiškus principas, kad šaliai išlaidos, susijusios su advokato arba advokato padėjėjo pagalba, priteisiamos ne didesnės, kaip yra nustatyta teisingumo ministro kartu su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku patvirtintose rekomendacijose dėl užmokesčio dydžio. Be minėtų rekomendacijų, CPK įgyvendinimo įstatymo 12 straipsnio 3 dalies 2 punkte nenurodyta, kad teisingumo ministras suderinęs su Lietuvos advokatų taryba yra įpareigotas patvirtinti išlaidų, susijusių su advokato arba advokato padėjėjo pagalba neturtinio pobūdžio ginčiuose, priteisimo maksimalius dydžius.

Kitaip nei 1964 m. CPK, naujajame CPK aiškiai reglamentuoti procesinių dokumentų įteikimo atvejai ir tvarka. Kooperacijos principas reikalauja, kad teisme ir byloje dalyvaujantys asmenys aktyviai bendradarbiautų. Šis principas įtvirtintas ir procesinių dokumentų įteikimo institute. Galime teigti, kad naujajame CPK procesinių dokumentų įteikimo tvarka supaprastinta.

Naujajame CPK įtvirtinami nauji procesinių dokumentų įteikimo atvejai: įteikimas atstovui, įteikimas advokatams ir įteikimas kuratoriui.

Naujojo CPK 118 straipsnyje nurodoma, kad tais atvejais, kai šalis arba tretysis asmuo veda bylą per atstovą, su byla susiję procesiniai dokumentai įteikiami tik atstovui. Atstovas šiuo atveju įpareigojamas informuoti ir supažindinti savo atstovaujamąjį su gautais procesiniais dokumentais. Pagal 1964 m. CPK, nors šalis ir yra atstovaujama, apie teismo posėdžio vietą ir laiką turi būti pranešta ir šaliai, ir jos atstovui. Naująją CPK nuostatą nulėmė naujieji proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principai. Naujoji procesinių dokumentų įteikimo atstovui tvarka ne tik sutaupys valstybės lėšas, bet ir pagreitins bylos nagrinėjimą.

Procesinių dokumentų įteikimas advokatams, kaip ir prieš tai minėtas įteikimas atstovui, perimti iš Austrijos civilinio proceso teisės. Procesinių dokumentų įteikimas advokatams gali būti taikomas tik tuomet, kai abiem ginčo šalims atstovauja advokatai. Pagal naujojo CPK 119 straipsnį vienos šalies advokatas su byla susijusį procesinį dokumentą persiunčia tiesiogiai kitos šalies advokatui, t. y. advokatas vieną atitinkamo procesinio dokumento egzempliorių išsiunčia kitos šalies advokatui, o kitą – teismui, šiame egzemplioriuje pabrėždamas, kad atitinkamas procesinis dokumentas išsiųstas ir kitos šalies advokatui. Tiesa, naujajame CPK nurodoma, kad šis įteikimo būdas yra negalimas, jei nuo dokumento įteikimo pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas. Procesinių dokumentų įteikimas advokatams, be abejonės, pagreitins procesą byloje, nes tas pats dokumentas apytikriai tuo pačiu metu bus įteiktas ir teismui, ir kitai šaliai, taip pat bus įgyvendinamas kooperacijos principas.

Įteikti procesinius dokumentus kuratoriui galima dviem atvejais: jei nežinoma šalies gyvenamoji ir darbo vieta arba jei šalis neturi jai atstovaujančio organo. Kuratorių skiria bylą nagrinėjantis teismas suinteresuotos šalies prašymu. Būtina pabrėžti, kad įteikimas kuratoriui pagal naująjį CPK laikytinas išimtinio procesinių dokumentų įteikimo būdu, nes suinteresuotas asmuo, prašantis skirti kuratorių, privalo įrodyti aplinkybes, kad adresato gyvenamoji ir darbo vietos yra nežinomos arba šalis neturi atstovaujančio organo, o už vėliau paaiškėjusį nepagrįstą kuratoriaus paskyrimą yra numatyta atsakomybė, t. y. bauda iki tūkstančio litų.

Yra naujovių ir teikiant dokumentus procesinio bendrininkavimo atveju. 1964 m. CPK įtvirtinta dispozityvi teisės norma, kad bendrininkai gali patikėti bylą vesti vienam iš bendrininkų. Kalbant apie procesinių dokumentų įteikimą, kai bendrininkai nepaskiria savo atstovo, procesiniai dokumentai turi būti įteikiami visiems bendrininkams. Tuo tarpu naujasis CPK šioje situacijoje gana aktyvų vaidmenį suteikia teismui. Naujojo CPK 120 straipsnyje nurodoma, kad kai bendrininkai nepaskiria savo atstovo, teismas turi teisę priešingos šalies prašymu arba savo iniciatyva pasiūlyti bendrininkams skirti atstovą su byla susijusiems proce-

siniams dokumentams gauti. Jei bendrininkai nepasinaudoja minėtu siūlymu, teismas turi teisę priešingos šalies prašymu arba savo iniciatyva tokį asmenį nutartimi paskirti pats. Procesinių dokumentų įteikimas tokiam asmeniui prilyginamas jų įteikimui visiems bendrininkams. Šiuo atveju įtvirtinama tokio asmens pareiga nedelsiant informuoti ir supažindinti su procesiniais dokumentais kitus bendrininkus. Toks procesinių dokumentų įteikimo būdas neabejotinai pranašesnis už procesinių dokumentų įteikimo viešai paskelbiant būdą.

Naujasis CPK įveda naują nuostatą, kad tais atvejais, kai posėdžio pirmininkas mano, jog šalis arba tretysis asmuo be atstovo pagalbos nesugeba (nesugebės) tinkamai ginti savo teisių, jis gali pasiūlyti šiems asmenims pasirūpinti, kad jiems būtų atstovaujama procese, ir dėl to atidėti bylos nagrinėjimą. Tiesa, nurodoma, kad bylą galima atidėti tik vieną kartą. Teismų praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai asmuo, neturėdamas pakankamai žinių, atstovauja savo interesams teisme pats, nepadedamas atstovo. Dažniausiai tai lemia objektyvi aplinkybė – bloga asmens finansinė padėtis. Nors valstybė garantuoja socialiai remtiems asmenims nemokamą teisinę pagalbą, kai kurie mažas pajamas turintys asmenys vis tiek nepatenka į šią kategoriją. Jei priešinga šalis pasisamdo advokatą, ji iš karto tampa pranašesnė už tą, kuri tokio atstovo neturi. Dažnai asmuo pats gindamas savo interesus neįvertina savo galimybių ir būna įsitikinęs, kad tikrai sugebės apginti savo teises pats, be pašalinių pagalbos. Minėta nauja nuostata leis teismui įtikinti asmenį, kad jam būtina pasirūpinti tinkamu atstovavimu, nes jis nesugebės pats apsiginti.

1964 m. CPK 178 straipsnyje imperatyvia forma įtvirtinta nuostata, kad pirmininkas išaiškina byloje dalyvaujantiems asmenims jų procesines teises ir pareigas. Kitaip nei galiojančiame, naujajame CPK daroma išimtis iš minėtos bendrosios taisyklės, t. y. jeigu šalys arba tretieji asmenys bylą veda per advokatą, posėdžio pirmininkas neaiškina jų procesinių teisių ir pareigų. Įstatymo leidėjas įvesdamas šią nuostatą į naująjį CPK preziumuoja, kad advokatas, būdamas kvalifikuotas teisininkas, išaiškins savo atstovaujamesiems jų procesines teises ir pareigas ir taip bus pagreitintas bylos nagrinėjimas. Advokatai ypač daug dėmesio turėtų kreipti į šią naują nuostatą ir dar iki nagrinėjimo teisme pradžios savo atstovaujamesiems išaiškinti jų procesines teises ir pareigas, kad nagrinėjimo metu dėl to nekiltų problemų.

Palyginti su 1964 m. CPK, naujajame CPK kur kas detaliau reglamentuojamas teismo nuobaudų skyrimas. Naujajame CPK aiškiai nurodyta, kad baudos, paskirtos juridinių asmenų atstovams, išieškomos iš jų asmeninių lėšų. Ši nuostata įpareigoja atstovus atsakingiau elgtis proceso metu, t. y. nepiktinaudžiauti savo procesinėmis teisėmis, tinkamai vykdyti CPK suformuluotus reikalavimus. Baudos paskyrimas atstovui turėtų tapti veiksminga prevencine priemone.

Kai tvarką teismo posėdyje pažeidžia ir posėdžio pirmininko patvarkymų neklauso advokatas, naujajame CPK numatyta, kad teismas, be priemonių, taikomų visiems byloje dalyvaujantiems asmenims sudrausminti, apie pažeidimą gali informuoti Advokatų tarybą. Advokatų taryba, gavusi tokį pranešimą, gali priimti sprendimą nusižengusiam advokatui iškelti drausminę bylą. Šios nuostatos įtraukimas į naująjį CPK turėtų atkreipti advokatų dėmesį į tai, kad už netinkamą elgesį teismo posėdžio metu jiems gali būti skirtos ne tik teismo nuobaudos – Advokatų garbės teismas jiems gali taikyti ir drausminę atsakomybę.

Pasirengimo nagrinėti bylą teisme stadiją pagal naująjį CPK bus galima įgyvendinti dviem būdais: paruošiamųjų dokumentų būdu (rašytinis) ir parengiamajame teismo posėdyje (žodinis). Nagrinėjant atstovavimo instituto naujoves svarbu atskleisti pirmojo būdo esmę.

Pagal naująjį CPK teismas privalo paskirti pasirengimo nagrinėti bylą teisme paruošiamaisiais dokumentais būdą tinkamai atstovaujамų juridinių asmenų bylose ir fizinių asmenų bylose, kuriose abiem šalims atstovauja advokatai arba advokatų padėjėjai. Kitais atvejais teismas turi teisę pasirinkti pasirengimo bylos nagrinėjimui teisme būdą. Pavyzdžiui, pasirengimas paruošiamųjų dokumentų būdu gali būti pasirenkamas tuomet, kai teisėjas iš ieškinio ir atsiliepimo į ieškinį mato, jog šalys pakankamai kvalifikuotai sugeba išdėstyti savo poziciją raštu, nors nėra atstovaujamos advokatų.

Pasirengimas bylos nagrinėjimui teisme paruošiamųjų dokumentų būdu yra rašytinis, t. y. vyksta šalims pasikeičiant paruošiamaisiais dokumentais. Rengiantis bylą nagrinėti šiuo

būdu šalys tiesiogiai nesusitinka, o jų reikalavimai ir atsikirtimai žinomi tik iš raštu pateiktų dokumentų. Logiškai kyla klausimas, kiek laiko truks toks šalių susirašinėjimas ir ar tai neužvilkins bylos nagrinėjimo. Įstatymo leidėjas, įvertinęs tokią galimybę, apribojo paruošiamųjų dokumentų skaičių, t. y. gali būti pateikti ne daugiau kaip du paruošiamieji dokumentai (neįskaitant ieškinio ir atsiliepimo į pareikštą ieškinį). Minėti du dokumentai atitinkamai vadinami dubliku (ieškovo atsiliepimas į atsakovo atsiliepimą į pareikštą ieškinį) ir tripliku (atsakovo atsiliepimas į dubliką). Taigi pasiruošus nagrinėti bylą teisme paruošiamųjų dokumentų būdu byloje jau būna surašyti mažiausiai 4 dalyvaujančių byloje asmenų procesiniai dokumentai, t. y. ieškinys, atsiliepimas į ieškinį, dublikas ir triplikas. Iš šių dokumentų jau galima tiksliai matyti ieškovo suformuluotus reikalavimus ir atsakovo atsikirtimus, todėl teisėjui nesunku nustatyti bylos nagrinėjimo ribas, o tai ir yra tinkamas pasiruošimas bylos nagrinėjimui teisme. Taigi galima pasiekti, kad byla būtų išnagrinėta vieno posėdžio teisme metu.

Išvados

Priėmus naująjį CPK atstovavimo institute buvo padaryta daug pakeitimų. Pagrindinėmis šio instituto naujovėmis reikėtų laikyti tai, kad:

- pateikiamas baigtinis sąrašas asmenų, galinčių būti atstovais pagal pavedimą. Fiziniais asmenims pagal naująjį CPK galės atstovauti tik advokatai ir advokatų padėjėjai, išskyrus tuos atvejus, kai asmenys, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą, atstovauja savo artimiesiems giminaičiams arba sutuoktiniui (sugyventiniui); kai atstovauja vienas bendrininkas kitų bendrininkų pavedimu, taip pat kai profesinės sąjungos atstovauja savo nariams darbo teisinių santykių bylose;
- tarp proceso dalyvių atsiranda kuratorius, kuris gali būti šalies, siekiančios atlikti skubius procesinius veiksmus, prašymu teismo paskirtas trim atvejais: šaliai, neturinčiai civilinio procesinio veiksnio ir atstovo pagal įstatymą, taip pat šaliai, neturinčiai jai atstovaujančio organo arba kai nežinoma šalies gyvenamoji arba darbo vieta;
- nustatyti privalomo advokato dalyvavimo byloje atvejai;
- išlaidos advokato arba advokato padėjėjo teisinei pagalbai apmokėti priskirtos prie bylinėjimosi išlaidų;
- įvedami trys nauji procesinių dokumentų įteikimo atvejai: įteikimas atstovui, įteikimas advokatui ir įteikimas kuratoriui, reformuotas procesinių dokumentų įteikimas bendrininkavimo atveju;
- įtvirtinama galimybė teismui pasiūlyti asmenims pasirūpinti, kad jiems būtų atstovaujama procese;
- kai šalis byloje turi advokatą, teismo pareiga išaiškinti teises ir pareigas perkeliama advokatui;
- įvedamas naujas pasirėngimo bylos nagrinėjimui teisme rašytinis būdas, t. y. pasirėngimas paruošiamųjų dokumentų būdu, kuris privalomai teismo turi būti taikomas tinkamai atstovaujamo juridinių asmenų bylose ir fizinių asmenų bylose, kuriose abiem šalims atstovauja advokatai arba advokatų padėjėjai.

Reformuotas atstovavimo civiliniame procese institutas turės įtakos įgyvendinant naujuosius proceso koncentruotumo ir kooperacijos principus. Akivaizdu, kad sudarius palankias sąlygas atstovavimo kokybei gerinti, bus sutaupyta ne tik dalyvaujančių byloje asmenų, bet ir bylą nagrinėjančio teismo laikas, sudarytos daug palankesnės sąlygos teismui priimti teisingą ir pagrįstą sprendimą civilinėje byloje.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 1964 m. liepos 7 d. įstatymu.
2. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX–743 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36–1340.
3. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
4. **Lietuvos Respublikos** advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 64–1840.
5. **Lietuvos Respublikos** įstatymas „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadroinių darbuotojų dabartinės veiklos“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 65–1877.
6. **Europos** žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40–987.
7. **Lietuvos Respublikos** teisininko privačios profesinės veiklos įstatymo projektas (2001 m.).
8. **Lietuvos Respublikos** Seimo nutarimas „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 61–1736.
9. **1999 m. lapkričio 15 d.** Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 315 patvirtintos „Apmokėjimo už advokato teikiamą pagalbą rekomendacijos“.
10. **2002 m. spalio 16 d.** Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto išvada Nr. 34 „Dėl teisininko privačios profesinės veiklos įstatymo projekto“.
11. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2001 m. rugpjūčio 13 d. aiškinamasis raštas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projekto“.
12. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kasyba“ v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, Nr. 3K–7–861/2001, kategorija 84; 88; 90; 92; 95.1; 107.2.2.
13. **Nekrošius V.** Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002.
14. **Sabaliauskas G.** Advokatų teisė teikti teisinę pagalbą: Europos patirtis // Lietuvos advokatūra. 2001. Nr. 2 (2).
15. **Викут М. А., Зайцев И. М.** Гражданский процесс России. – Москва: Юристъ, 2001.

Some Questions on Legal Representation in the New Code of Civil Procedure

Lecturer Inga Žalėnienė
Law University of Lithuania

SUMMARY

The novations on legal representation in the civil procedure law are associated with the adoption of the new Code of civil procedure in Lithuania. The authors of the new Code referred to the social civil procedure model, which is typical to many Europe countries, especially to Austrian civil procedure law.

The aim of the article is to view the most important aspects of the legal representation, analyzing the new Code of civil procedure.

The new Code of civil procedure brought a lot of alterations. One of the most important novations, related to legal representation, is the presentation of the final list of persons who have a right to be representatives on the instruction. The new Code reduced the number of representatives, who can represent the interests of clients in courts. The right of representation is granted to the barristers and their assistants. Though some exceptions exist: persons having university law education can represent their close relative or spouse (partner), also one accessory can represent on the instruction of the others accessories, and trade unions represent their members in labor relations cases. The new Code also ascertained the cases where the barrister's participation is indispensable. In the cases where the party is represented by barrister, court's obligation is to clear up the rights and the obligations of the party to go over to his barrister. Also it is important to mention that the new person – curator – appeared among the other participants of the civil procedure.

The new Code also declares the novation connected with the delivery of the documents. Few ways of delivery appears: delivery to the representative, delivery to advocate and delivery to curator. Another important novation is the new written way of preparation for the trial. This way of preparation (formation of preparatory documents) is compulsorily applied in cases where advocates or their assistants represent both parties.

Reformed institution of legal representation in civil process facilitates putting into practice new principles of concentration and cooperation of the process. Obviously, the better quality of representation will not only help saving up the court time, but also ensure the better conditions for the court to make a just and impartial decision in civil cases.

